

Едита Андрић
Душанка Звекић-Душановић

ЛАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ У МАЂАРСКОЈ И СРПСКОЈ ФРАЗЕОЛОГИЈИ*

Рад се фокусира на феномен постојања фразеолошких лажних пријатеља у мађарском и српском језику. Основу за идентификовање пара фразема као лажних пријатеља чини већа или мања формална подударност, с једне стране, и значењска неподударност, с друге стране. Овај, већ прихваћен став у лингвистици проширујемо и на фраземе код којих не постоји формална еквиваленција, али постоји повезаност на основу идентичне или блиске 'позадинске слике'.

Кључне речи: фразеологија, српски језик, мађарски језик, лажни пријатељи.

This paper focuses on the phenomenon of phraseological false friends that exist in Hungarian and Serbian. The basis for identifying phraseological units as false friends consists of a lesser or greater formal correspondence, on one hand, and a lack of semantic correspondence on the other. This already accepted view in linguistics is expanded to include phraseological units for which there is no formal equivalence, but there is a connection on the basis of identical or similar "background images".

Key words: phraseology, Serbian language, Hungarian language, false friends.

1. Увод. Контрастивна фразеологија истраживачима увек представља велики изазов јер није довољно само добро познавање језика и фразеолошке грађе анализираних корпуса, већ и културе, традиције и менталитета говорника језика у контакту. Стога се билингвалним особама у мултиетничкој заједници као што је Војводина природно намеће потреба да се баве овом облашћу и да се удубе у фразеолошку проблематику. Тако је настао и пројекат израде великог двојезичког мађарско-српског фразеолошког речника, који у релацији поменутих језика, сем појединачних студија неких аутора везаних за ову област, до сада није постојао. То су, са ретким изузецима, углавном радови који се баве контрастивним упоређивањем соматизама у мађарском и српском (в. ANDRIĆ 2014a; 2014b; 2016a; 2016b; 2018a; 2018b; 2018c; 2019a; 2019b; 2022; ANDRIĆ – HALUPKA-REŠETAR 2017; HALUPKA-REŠETAR – ANDRIĆ 2016), као и мађарско-српскохрватски фразеолошки речник (VAJDA – BURZAN 1984),¹ а који су послужили као својеврсни припремни радови за један овако свеобухватан подухват.

* Рад је настао у оквиру покрајинског пројекта *Мањински језици и књижевности у АП Војводини – семиоички и културни ресурси у изградњи етничкој идентитетности* (Број пројекта: 142-451-2587/2021-01, руководилац пројекта проф. др Вирђинија Поповић).

¹ Речник је мањег обима, намењен ученицима тадашњег српскохрватског матерњег језика који су мађарски језик учили као језик друштвене средине. У њему је направљен избор само најфреквентнијих фразеологизама.

Како у самом речнику, тако и у поменутиим студијама полази се од мађарског језика из разлога што је, поред најстаријег обимног речника О. Нађ (NAGY) из 1966. године, у последње две деценије у Мађарској издат читав низ савремених једнојезичких фразеолошких и фразеолошко-етимолошких речника (BÁRDOSI 2012; 2013; 2018; 2019; FORGÁCS 2003; 2021; LITOVKINA 2010; 2022a; 2022b), што нам је олакшало рад јер смо корпус заснивали на поменутиим изворима који су нам служили за проверу семантике уврштених фразема. Ово је од изузетне важности, пошто нас интуиција или утицај другог језика врло лако може навести на погрешне закључке при дефинисању значења, али и због тога што поједини изрази поседују два, па и више значења. Што се тиче српског језика, користили смо фразеолошке речнике Ј. Матешића (МАТЕШИЋ 1982) и Ђ. Оташевића (ОТАШЕВИЋ 2012), као и *Речник српскога језика* (РСЈ 2007).

Поменуте претходне студије као и рад на двојезичком фразеолошком речнику довели су нас до закључка да контрастивна фразеологија разликује четири главна облика кореспонденције: (1) формално и значењски идентичне фразе; (2) изразе са идентичним или веома сличним лексичким склопом, али делимично или потпуно различитим значењем; (3) фразеологизме чија се значења поклапају, али садрже другачије лексичке елементе и (4) устаљене изразе са нултом еквиваленцијом. Најлакши задатак истраживач има приликом успостављања еквиваленције код израза из прве групе. Изненађујући је број фразеолошких позјамљеница (фразеолошке јединице библијског порекла, крилатице, цитати из античке и савремене литературе итд.) али и упоредним настанком заснованим на заједничком евро-културолошком окружењу (ANDRIĆ 2022). Преводни еквивалент је најтеже пронаћи код оних фразеологизама који спадају у групе (2) и (4). Наиме, идентична структура код говорника често може да изазове погрешне асоцијације, без провере правог значења у језику у којем се она употребљава, што доводи до феномена који се у лингвистици назива лажним пријатељима. Код последње категорије пак, јако је тешко пронаћи праве кореспонденте за културно специфичне изразе, па уколико имамо среће и пронађемо фразу која се уклапа у контекст, а везана је за културу циљног језика, упарујемо је са њом (као на пример у случају мађарског израза *ügy készül, mint a Luca széke* и српске фразе *зигање Скагра на Бојани* – обе означавају мукотрпно, споро, готово никакво напредовање, дуготрајну радњу која никако да се заврши), у супротном ћемо морати да се задовољимо описним решењем.

У овом раду посветићемо се фразеологизмима који се могу сврстати у лажне пријатеље. Неки од њих су уочени још током израде појединачних радова посвећених одређеним класама фразеологизама, а листа је потом допуњена и из корпуса формираног за велики мађарско-српски фразеолошки речник који је у настајању. Из обимног материјала издвојени су они фразеологизми који су, на основу билингвалних компетенција и процене ауторки овог рада, кандидати за лажне пријатеље. Зарад добијања на објективности у истраживање је укључено и 6 информатора, говорника српског језика који не знају мађарски. Њима су на увид дати дословни преводи мађарских фразеологизама на српски; са задатком да протумаче њихово значење. Разлог због

којег смо прибегле оваквом једном поступку је био тај што смо приликом трагања за еквивалентима мађарских фраза понекад наилазиле на нулту еквиваленцију. Поменуто истраживање смо спровеле очекујући да ће се појавити еквиваленти које смо, радећи на великом корпусу, превиделе и који би се могли уврстити у речник. Убрзо смо дошле до закључка да су дословни преводи неких фразеологизама довели испитанике до погрешних асоцијација јер су изворни мађарски облик повезали с постојећим српским фразама чија се значења не подударају с мађарским.

2. О ЛАЖНИМ ПРИЈАТЕЉИМА У ЛИНГВИСТИЦИ

2.1. ДЕФИНИЦИЈА И КЛАСИФИКАЦИЈА. Међујезичка појава која се испољава у постојању двеју лексема сличних форми, а различитог значења, предмет је интересовања многих лингвиста² већ готово читав век. Најчешћи термин којим се ова појава именује јесте ‘лажни пријатељи’.³ Т. Прћић се опредељује за термин ‘лажни пар’ јер он „odražava prirodu odnosâ između parova reči”, а термин лажни пријатељи оставља „za upućivanje na prirodu odnosâ između lažnih parova i prevodilaca, učenika i studenata stranih i maternjih jezika, saglasno značenju izvornog francuskog termina” (PRĆIĆ 2023: 171).

Бавећи се детаљно англицизмима као српско-енглеским лажним паровима Т. Прћић пажњу посвећује њиховом дефинисању. Он примећује да се у дефиницијама лажних парова појављују детерминанте ‘исти или сличан графолошки или фонолошки облик’ и ‘потпуно или делимично различито значење’, појмови који нису прецизно одређени (PRĆIĆ 2023: 172). С намером да прецизира оваква одређења, Т. Прћић уочава шест типова формалне кореспондентности, тј. формалног међуодноса, и шест типова садржинске кореспондентности, тј. садржинског међуодноса. И формална и садржинска кореспондентност могу се скаларно приказати од највишег до најнижег степена. Укрштањем и упаривањем формалних међуодноса са садржинским међуодносима долази до четири основна типа формално-садржинске кореспондентности. Ова се кореспондентност такође реализује као континуум, скала с потпуним подударањем форме и садржине на једном крају (Ранг 1 – права парност⁴) и потпуним неподударањем форме и садржине на другом крају (Ранг 4 – садржински лажни пар, реплика и крипто-модел формално потпуно различити, а садржински исти⁵). Између су формални лажни парови (Ранг 2 – формална сличност и садржинска подударност⁶) и формално-садржински лажни парови (Ранг 3 – формално исти, врло слични или слични,

² Уп. нпр. литературу коју наводе К. Луис (LEWIS 2008) и Т. Прћић (PRĆIĆ 2023).

³ Према неким изворима (LEWIS 2008: 175, PRĆIĆ 2023: 168) термин *faux amis du traducteur*, тј. преводиочеви лажни пријатељи, први пут су употребили Кеслер и Дерокињи 1928. године, према другима (Бунтић према Драгићевић 2007: 315) исти аутори 1931. године. У литератури се појављују и други термини: лажна браћа, заводљиви изрази, збуњујуће речи, неправне сроднице, речи издајнице, хомоними, хетеросеми, аналогија, паронимија... Ипак, ‘лажни пријатељи’ је најфреквентнији (LEWIS 2008: 175–176).

⁴ Овај ранг илуструје примером: „srp. *fit* prema eng. *fit*, oba u smislu ‘u dobroj fizičkoj kondiciji’”.

⁵ Пример: „*ohrabriti* prema eng. *encourage*, oba u smislu ‘podstaci, podržati’”.

⁶ Пример: „srp. *hepiend* prema eng. *happy ending*, oba u smislu ‘srećan kraj, srećan završetak’”.

a sadržински делимично различити, различити или потпуно различити⁷). Парови који припадају Рангу 3 најфреквентнији су и најкомплекснији, и чине прототип лажног пара, тј. лажни пар у ужем смислу. Узимајући све ово у обзир долази до дефиниције: „lažni par čine dve reči (proste, izvedene, složene ili frazne) u dva jezika, (1) koje imaju uporediv pisani oblik, (2) koje su u određenom jezičkom (rečeničnom) kontekstu uporedive po svojoj formi, funkciji i sadržini, i (3) koje se u većoj ili manjoj meri razlikuju ili po formi (kada su formalni lažni parovi), ili po formi i sadržini (kada su formalno-sadržinski lažni parovi), ili po sadržini (kada su sadržinski lažni parovi)” (PRČIĆ 2023: 190). У типологији коју даје Т. Прћић значајну улогу има појам форме, који се повезује с упоредивим писаним обликом, што је потпуно оправдано када се посматра лексички ниво језика и када се има у виду да аутор посматра англицизме у српском језику. Када се посматрају фразеологизми у различитим језицима, појам формалне идентичности или сличности одређује се другачије.

2.2. Лажни пријатељи у фразеологији. Постојање лажних пријатеља уочено је и у контрастивној фразеологији. Ј. Матешић прецизира шта се у контрастивној фразеологији подразумева под идентитетом форме. За разлику од лексема, где постоји гласовна подударност, код фразеологизама се ради о калкирању, о „отиску”, у ствари о преинаци значења лексичких јединица. Притом треба имати у виду морфолошко-синтаксичку подударност чланова чврсте везе (МАТЕШИЋ 1995: 241). Осим примера у којима евидентира формалну подударност и семантичку неподударност, уочава и оне фраземе у два језика које имају исту или сасвим сличну чврсту везу, али неједнако семантичко поље, будући да један од језика поседује једну или више значењских варијаната, односно у једном језику може покривати шире семантичко поље (МАТЕШИЋ 1995: 243).

Пишући о замкама дословног превођења Ж. Ковачевић примећује да и многи идиоми могу лако да заведу, односно да „neke fraze koje su u opštoj upotrebi u jednom jeziku gube kontekst kad se doslovno prevedu na drugi jezik, čime šalju naopaku poruku” (КОВАЧЕВИЋ 2009: 12). Најтипичнији лажни пријатељи су, сматра Ж. Ковачевић, речи које личе на наше речи, а значе нешто друго, али се као такви јављају и речи и изрази који имају једно или више других значења, сем оног које је најчешће или опште познато. За лажне пријатеље који имају потпуно супротна значења каже да су „двоструко лажни” (КОВАЧЕВИЋ 2009: 13).

Као што је то већ истакнуто код лексичких лажних пријатеља, приликом дефинисања фразеолошких лажних пријатеља постоји проблем одређивања онога шта је идентично или слично с формалне стране и шта је оно што је значењски делимично или потпуно различито. Код Б. Ковачевић (КОВАЧЕВИЋ i др. 2022)⁸ налазимо поделу на 1) потпуне фразеолошке лажне пријатеље и 2) делимичне фразеолошке лажне пријатеље. Подела је засно-

⁷ Пример: „srp. *akademik*, u smislu ‘član akademije nauka i/ili umetnosti’, prema eng. *academic*, u smislu ‘univerzitetski nastavnik, saradnik ili student’”.

⁸ У овом раду може се наћи исцрпан преглед литературе која се бави дефинисањем и типологијом лажних парова на нивоу фразеологије.

вана на семантичком критеријуму те се у тип 1) убрајају не само оне фраземе које су формално идентичне, већ и оне код којих постоје формална одступања условљена структурним карактеристикама појединих језика.⁹ Типу 2) припадају оне које у једном од посматраних језика имају два или више фраземских значења, тј. оне у којима је распон значења већи у једном језику него у другом.

У контрастивном проучавању фразеологизама значајну улогу има појам ‘позадинске слике’. Наиме, код фраземске еквиваленције иста слика води до истог значења, док код лажних пријатеља наоко иста слика води до различитог значења. У раду Б. Ковачевић ова се појава појашњава на следећи начин: „pozadinska se slika govorniku jednoga jezika može činiti ista ako ne zna kakva slika stoji kod govornika drugoga jezika i šta ta slika predstavlja u njegovoj svijesti te koja značenja i konotacije nosi” (КОВАЧЕВИЋ и др. 2022: 128). Аутори, даље, напомињу да семантичка неподударност „može proizilaziti iz različitih načina na koji izvorni govornici percipiraju odnos između stvarne slike koju nosi frazem i poruke kodirane u njoj ili je неподударност odraz frazemske polisemije” (КОВАЧЕВИЋ и др. 2022: 128).

3. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР КЛАСИФИКАЦИЈЕ. У нашем раду прихватамо поделу на потпуне и делимичне фразеолошке лажне пријатеље онако како се они дефинишу код Б. Ковачевић (КОВАЧЕВИЋ и др. 2022). Код оваквих лажних пријатеља подразумева се формална подударност. Међутим, наша је грађа наметнула да уведемо још један, специфичан тип лажних пријатеља, онај у којем постоји и формална и семантичка неподударност. Овде се може поставити питање оправданости сврставања фразеологизама различите форме и различитог значења у лажне пријатеље, односно шта је основ повезивања фразема у лажни пар уколико међу њима постоји и формално и семантичко одступање. Одговор лежи управо у појму ‘позадинске слике’. Описујући нашу грађу и анализирајући одговоре испитаника уочиле смо да постоји немали број примера код којих се између два фразеологизма у два језика успоставља наоко иста позадинска слика упркос формалним разликама које се очитују првенствено на лексичком нивоу. И код оваквих, формално неподударних лажних пријатеља могу се издвојити две групе: 1) делимично формално неподударни и 2) потпуно формално неподударни фразеолошки лажни пријатељи. Код типа 1) постоји разлика у лексичкој семантици неке од саставница која, ипак, није толика да се не би успоставила идентична позадинска слика. Тип 2) карактерише потпуно одсуство лексичко-семантичке подударности између два фразеологизма, али слика коју изазива фразеологизам у једном језику асоцира на слику коју изазива фразеологизам другачијег лексичког склопа у другом језику. Суштина формално неподударних лажних парова лежи у семантичкој неподударности идентичних или врло блиских слика које оне изазивају.

⁹ Аутори су становишта да лексичка и синтаксичка подударност између фразеолошких лажних пријатеља мора бити релативизирана због разлика у синтаксичкој и лексичкој парадигматичности условљених карактеристикама појединих језика (КОВАЧЕВИЋ и др. 2022: 129).

4. АНАЛИЗА

4.1. ФОРМАЛНО ПОДУДАРНИ ФРАЗЕОЛОШКИ ЛАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ

4.1.1. ПОТПУНИ ФРАЗЕОЛОШКИ ЛАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ. Овде сврставамо примере које карактерише потпуна формална подударност, а њима придружујемо и оне код којих су евидентирана и мања граматичка одступања (нпр. у глаголском роду, виду, рекцији, падежима).

Мађарски фразеологизам *lábát ad vkinek*¹⁰ дословно се преводи српским фразеологизмом *гајити некоме ноју*. Међутим, иако формално подударни, они имају различита значења, чак супротно усмерена. Док мађарски има значење ‘помоћи, пружити сваку врсту подршке некоме у реализацији планова, у остваривању циља’, српски има два значења 1. ‘оставити младића или девојку, прекинути везу’ и 2. ‘отерати, истерати некога; дати некоме отказ, отпустити некога’.¹¹ Приметна је разлика у њиховим усмереностима: мађарски је усмерен на нечију добробит, српски на нечију штету. Односно, мађарски има позитивну, а српски негативну конотацију. Приликом проналажења адекватног фразеологизма настоји се искористити потенцијал језика на који се преводи. Уколико не постоји фразема идентичног лексичког склопа одговарајућег значења, трага се за оном која садржи најближи лексички састав. У овом случају је то фразеологизам с компонентом *ноја*. У српском постоји фразема *рукама и нојама*, која преноси значење ‘свим снагама, на све могуће начине’, тако да мађарском *lábát ad vkinek* семантички одговара израз *йомајати некоме рукама и нојама*. Исто је са фразом *lábát kap vki* ‘постати снажнији, јачи, ојачати, оснажити се’, за разлику од српског формалног еквивалента *добити ноју*.

Мађарском *leesik a lábáról* формално је еквивалентан фразеологизам *иасити/ијагати с ноју*. Значења им, ипак, нису подударна, мађарски значи ‘постати лежећи болесник’, а српски ‘јачо се уморити/умарати, преморити/премарати се малаксати/малаксавати од много посла’. Иако оба преносе ситуацију у којој је нека особа слабе физичке способности, наведеном мађарском фразеологизму заправо одговара српски *иасити у кревету* ‘тешко се разболети, постати немоћан, непокретан, везан за кревет’.

Док у мађарском *kapkodja a lábát* значи ‘играти, плесати’, његов формални еквивалент гласи *прабити нојама* и значи ‘журити’. Семантика брзине садржана је у обе фраземе, али се специфично значење мађарске преноси глаголом *илесати* у непренесеном значењу.

Када неко живи у невенчаном браку, у мађарском ће се рећи *balkézről esküszik/házasodik/nősül [vesz feleségül vkit]* (дословно: ‘венчавати се/удавати се/женити се с леве руке’); *balkézről kötött házasságban él* (дословно: ‘живети у браку склопљеном на леву руку’). Фразеологизам истог лексичког склопа, који у српском гласи *брак на леву руку*, има другачије значење, означава ‘брак припадника аристократије, племства с особом из нижег staleжа, мор-

¹⁰ Овај израз се налази само у Бардошијевој збирци која садржи искључиво соматизме, с напоменом да се ради о регионалној употреби (Bárdosi 2013: 133).

¹¹ Сви су испитаници дали одговор да овај фразеологизам значи ‘раскинути с неким’, предлажући и могућност *цуити ноја*.

ганатски брак'. Наши испитаници нису препознали овај израз у српском, већ су давали објашњење 'брак који не иде добрим током', 'пропали брак', што може бити утицај веровања да је лева страна повезана с нечим негативним.¹² За исказивање одговарајућег значења мађарског фразеологизма у српском се може употребити и израз *дивљи брак* 'заједнички живот невенчаних', тј. *живејџи у дивљем браку*, који постоји и у мађарском: *vadházasságban él*.

У мађарском *forгатја а szemét* значи 'понашати се лицемерно, претварати се, лажно се згражавати, моралисати' и њему формално одговара српски *колуџајџи очи/очима* или *џреврнуџи/џреврџајџи очи* који се 'користи као израз телесног или душевног стања или пак мишљења о нечем', знак је неодобравања, неслагања с нечим. Разлика у глаголском роду мења значење фразе па самим тим и еквивалент у српском мора бити други израз. Док каузативно значење у мађарском примеру *forгатја а szemét* сугерише горе наведено значење којем у српском одговара идиом *џреврџајџи очима*, медијални глагол у *forог вкinek а szeme* (дословни превод би био „нечије очи колутају”) заправо значи 'живо, радознано гледати/поглédати лево десно' чему би у српском највише одговарали изрази *џарајџи очима*, *кружџијџи оком*, *виџлајџи очима* (ANDRIĆ 2018c: 22).

Мађарски израз *kimutatja/kivicsoritja а foga fehérjét* има свој формални еквивалент у српском *џоказајџи/џоказивајџи некоме зубе*. И док мађарски има значење 'показати своје право лице; показати своје зле намере', српски значи 'супротставити се/супротстављати се некоме; пружити/пружати некоме отпор, показати/показивати спремност на озбиљан отпор'.

Формално су подударни и фразеологизми *јо фуле ван*¹³ и *имајџи добро уво*. У српском овај фразеологизам значи 'добро чути, имати добар слух'. И мађарски у основи има ово значење, али и додатну семантичку компоненту 'чути и оно што не треба, што није намењено нечијим ушима'. Управо због ове негативне семантичке нијансе, мађарској фраземи не одговара дословна српска, те се мора остати на описном преводу.

Када се у мађарском употреби фразеологизам *emberére akad/talál* мисли се да је неко 'наишао на достојног ривала, човека равног себи'. Дослован превод „наићи на свог човека” наводи на погрешно тумачење. Наиме, када се у српском каже *мој човек*, мисли се на мужа, супруга или партнера.¹⁴ И у овом случају сусрећемо се са различитим конотацијама. У мађарском је садржана асоцијација на противника, ривала, а у српском на особу с којом неко живи у хармонији. Стога се као семантички еквивалент мађарског *emberére akad/talál* може понудити српски израз *ударио/наишао џук на лук* или описне дефиниције *наићи на човека себи равној*, односно *наићи на досјојној ривала/џројџивника*.

¹² Љ. Раденковић уочава да је опозиција леве и десне стране најчешћа опозиција која се тиче људског тела. Притом „десно се, по правилу, поима као добро, повољно, позитивно, и то је *мушка* страна, док је лево означено као лоше, неповољно, негативно и то је *женска* страна” (РАДЕНКОВИЋ 1996: 23).

¹³ Фраза се такође налази само у збирци о соматизмима (BÁRDOSI 2013: 78).

¹⁴ Једно од значења лексеме *човек* јесте и 'муж, супруг'. У РСЈ се даје пример: *лејо живејџи са својим човеком*.

Подударног лексичког склопа су и фраземе *a körmére ég a dolog* и *goïoreiïi некоме го нокаïïа*. Семантичка разлика је, међутим, очигледна. Мађарска фразема значи да ‘неко ужурбано ради јер је закаснио с пословима, јер су му рокови за завршетак већ прошли/истекли’, а српска ‘доћи до стања када се више нешто не може трпети, чекати, крити, постати неиздрживо, несносно, дозлогрдити’. Као семантички еквивалент мађарског *a körmére ég a dolog* у српском може послужити израз *биïïи у сïиисци с временом*¹⁵, а у одговарајућем контексту и *ïори некоме ïод ïеïïама/ноïама* ‘налазити се у тешкој, опасној, критичној ситуацији; налазити се у неповољној, критичној ситуацији која захтева хитно, неодложно деловање’.

Формалну, али не и семантичку еквиваленцију налазимо између мађарског *ég és föld megindul* и српског *ïокренуïïи небо и земљу*. Мађарски глагол *megindul* припада интранзитивним – медијалним глаголима и значи ‘кренути’. У српском се појављује транзитиван глагол *ïокренуïïи*. Дослован превод мађарског фразеологизма гласи ‘покренуло се и небо и земља’. Ова разлика, судећи по исказима испитаника, не утиче на то да у буквалном преводу препознају наведени српски фразеологизам. И док мађарски фразеологизам означава велико невреме, српски има значење ‘учинити све што је могуће да би се нешто остварило, покушавати све да би се нешто постигло’. За исказивање јаког невремена, великог пљуска, односно провале облака у српском ће се употребити израз *сасïавило се небо и земља*. Разлика у глаголима *ïокренуïïи* и *сасïавило се* уноси суштинску разлику у значења две фраземе. У мађарском пак, семантика ‘учинити све да би се нешто пронашло, постигао неки циљ’ изражена је фразом *eget-földet megmozgat (vmiért)* дословно ‘померити, продрмати, помаћи и небо и земљу’. Њој је већ и формално блиска српска фраза *ïреврнуïïи и небо и земљу*, која постоји као варијанта фразе *ïокренуïïи небо и земљу*.

Фразеологизми *köpi a markát* и *ïљунуïïи у ïаке* такође су илустративан пример формално еквивалентног, а семантички неподударног пара. Мађарски израз значи ‘уверавати некога, тврдити, обећавати да ће неко нешто урадити (посебно да ће некога претући)’ а српски ‘прионути на посао, прихватити се посла, почети с радом’. Семантичку компоненту мађарског фразема која се односи на спремност (која не мора бити исказана) за обрачун с неким у српском преноси израз *наоïïириïïи/оïïириïïи зубе на некоïа* и то у значењу ‘припремити/припремати се за свађу с неким’. За значење које се односи на обећавање/уверавање да ће неко учинити све да се нешто реши или спроведе у дело није пронађен српски фразеологизам.

Израз *falja a betűt* има значење ‘читати брзо и много или стално’. На српски се буквално преводи са ‘гутати слова’. У српском се изразом *ïуïïаïïи слова* исказује ситуација у којој долази до изостављања појединих слова у писаном тексту или изостављања појединих гласова у говору. Испитаници дају дефиницију ‘говорити неразговорно, мрмљати’. Јасно је зашто мађарско *falja a betűt* изазива погрешну асоцијацију у српском.

¹⁵ У разговорном језику се у српском често чује ова конструкција за означавање ситуације у којој нека особа има врло мало времена за обављање неког посла. У РСЈ се за именицу *сïииска* ‘гужва, гурање’, даје и фигуративно значење ‘невоља, тежба’.

4.1.2. Делимични ФРАЗЕОЛОШКИ ЛАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ. И примере у овом одељку карактерише формална подударност фразеологизама схваћена као и у претходном, с том разликом што они сврстани у ову групу имају различит опсег значења, тј. неједнако семантичко поље у два језика или више значењских варијаната у једном од језика.

У мађарском *majd kiugrik vkinek a szeme* (дословно: „само што не искоче некоме очи“) првенствено значи ‘гледати с великом/напрегнутом пажњом’, а секундарно се овим изразом изражава и чуђење, радозналост, па и жељно ишчекивање. Напомињемо да све наведене семе имају позитивну конотацију. Формално идентичан српски израз *очи су некоме искочиле* такође има више значења: ‘избуљити очи од муке’ и ‘широм отворити очи од запрепаштења, чуђења, неверице’. Иако се и српским и мађарским изразом може исказати чуђење, уочљива је разлика у осталим могућностима употребе, наиме у српском поменути фраза не покрива мађарско напрегнуто посматрање, праћење нечега са великом пажњом. Ово значење се у српском језику изражава фразом *исјале су некоме очи*, која се употребљава и када се мисли на напрезање, дуготрајно напрегнуто посматрање, али може имати и значење запрепаштења, чуђења, неверице.¹⁶ Још један моменат је овде веома битан, а то је да у значењу првог српског случаја експлицитно стоји да су очи избуљене од муке, што такође не одговара мађарском начину посматрања. Наведени српски фразеологизми не покривају ни значење жељног ишчекивања.

Одступања у значењу фразеологизама идентичног склопа налазимо и у пару *lyukas a keze/lyukas vkinek a marka* и *имајћи шуље руке*, будући да мађарски значи ‘бити неспретан са лоптом, не моћи ухватити лопту’, а српски има значење ‘расипати, трошити’. Мада, овде треба истаћи да наведено значење српског израза стоји у речнику (МАТЕЋИЋ 1982), док испитаници предлажу значење ‘трапава, неспретна особа’ и ‘некоме све испада из руке’, које је већ блиско значењу мађарског израза.¹⁷

Слична је ситуација и код израза *sok kézen megy keresztül* и *іроћу/іролазијћи кроз многе руке*. Наиме, мађарски значи ‘многи су се бавили њиме, многи су имали посла са њиме, наћи се код много људи’ и односи се на неживе ствари, а српски, према речнику (МАТЕЋИЋ 1982), ‘не живети чедно и поштедно’. Испитанике пак асоцира и на ‘нешто похабано, потрошено, искоришћено’, те би се управо то могло пре односити на ствари које је употребљавало више корисника,¹⁸ што одговара мађарском значењу, али се може довести у везу и са особом која је променила много сексуалних партнера.

Фраземи *vki összeharapja/összeszorítja a fogát* у српском формално одговара *сјиснујћи/сјискајћи зубе*. И овај пример показује да формална екви-

¹⁶ Треба поменути да овај српски израз не бележи ниједан од српских фразеолошких речника, нити једногласник. Уврстиле смо га у овај рад јер се чује у разговорном језику, а забележен је и на интернету, нпр. *Прајшмо мајка и ја Ђоковића до 5 јујујро, мени очи исјале...* (са значењем напрегнутог посматрања) и *Сјијао јој рачун за сјрују од којје су јој исјале очи* (са значењем запрепаштења, чуђења, неверице).

¹⁷ Потврда постојања овог значења може се наћи и на интернету, нпр. *Кај ѿолман има шуље руке*.

¹⁸ За ово значење нађени су примери на интернету, нпр. *...ілав дијамані іејесине 44 каріа, іакође је ірошао кроз многе руке; Njegov Mercedes-Benz 600 Pullman proшао кроз многе руке*.

валенција не обезбеђује и потпуну семантичку јер мађарски израз има значење да ‘неко скрива бол, љутњу или пркосно ћути’, а српски ‘храбро поднети/подносити бол, тешкоће, прихватити/прихватати тешкоће без роптања, стоички, спремити се/спремати се да се издржи бол’. Иако оба израза преносе неко непријатно стање, у мађарском је тежиште на његовом скривању, у српском на његовом подношењу. Оно што је код српског примера још другачије јесте да ‘спремити се/спремати се да се издржи бол’ значи прикупљање храбрости, снаге, отуд и израз *сћисни зубе* да би се неко охрабрио да издржи нешто. Овде се ради о делимичном поклапању семантике.

Ни следећи пар *vállon vereget vkit / megveregeti vkinek a vállát* и *(iо)ūaiū-šaiūi некоја iо рамену* не носи увек исту поруку. Мађарски има два значења. Једним се исказује ‘пријатељско поздрављање, одобравање’ и оно одговара значењу српског геста, а другим ‘надмена, охола добронамерност, признање, похвала’. Овом другом значењу одговарају српски *лeгаiūi некоја iреко рамена/с висине*.

У мађарском *felhúzza a vállát, rángatja a vállát, vállat ránt, vállát vonogatja*, у српском *слeiнyūi/слeāiūi раменима* означавају исти покрет – подизање и спуштање рамена. У мађарском се покрет јавља као одраз љутње, али и равнодушности, незаинтересованости. У српском пак као знак недоумице, двоумљења, устезања, збуњености, несналажења, па и мирeња с неком ситуацијом. Равнодушност и мирeње с неком ситуацијом показују семантичку блискост, док у осталим значењима постоје разилажења.

4.2. ФОРМАЛНО НЕПОДУДАРНИ ЛАЖНИ ПРИЈАТЕЉИ

4.2.1. ДЕЛИМИЧНА ФОРМАЛНА (ЛЕКСИЧКА) НЕПОДУДАРНОСТ

4.2.1.1. Разлике у глаголској компоненти. У грађи су уочени фразеологизми с различитим глаголским компонентама чија се значења могу довести у везу.

Мађарски фразеологизам *szarvat ad vkinek*, који се дословно преводи као „дати некоме рогове”, у српском асоцира на превару. Наиме, у српском постоји фразема *набиiūi/набијаiūi (наiаћи/наiūицаiūи, насаgиiūи, наiући) некоме роiове*, која има значење ‘извршити/вршити прeљубу, преварити/варати мужа с другим мушкарцем’. Мађарски и српски фразеологизам се формално разликују само у глаголским компонентама, које су заправо веома блиског значења. Ипак, мађарско *szarvat ad vkinek* има сасвим другачије значење: ‘охрабрити/осоколити некога’.

Мађарском *elejtette a kanalat* формално је готово идентичан српски фразеологизам *бациiūи кащику*, будући да му је дослован превод „испустити кашику”. Значења им, међутим, немају никакве подударности. Док мађарски значи ‘закаснити на ручак/вечеру’, српски значи ‘умрети’. Овај мађарски фразеологизам испитаници разумеју управо као ‘умрети’. Разлика у значењу глагола *исiуcиiūи* и *бациiūи* очигледно је минимална, не ремети опредељење испитаника, доминантна је лексема *кащика* и семантика одбацивања, испуштања. У одговарајућем контексту мађарска фразема *elejtette a kanalat* на српски се може превести семантички подударном, а формално неподударном фраземом *осiаiūи краiиких рукава*, која значи ‘остати без нечега

важног, без нечега што се очекивало, без очекиваног успеха, ништа не постићи’.

Фразеологизам *megüti a fülét (vmi)* дословно се преводи као „нешто му је ударило уши”, што говорнике српског језика асоцира на фразему *нешто некоме љара уши*. Иако и српски и мађарски фразеологизам имају семантички моменат перцепције неког звука, мађарско *megüti a fülét (vmi)* има значење ‘начути нешто’, док српско *љарајти/прољарајти некоме нешто уши* има два значења: ‘а. непријатно деловати на слух, непријатно, иритирајуће звучати (о звуковима, музици, гласовима). б. сметати некоме, иритирати, нервирати некога (о начину изражавања, о граматичким или стилским грешкама у говору)’. Погрешно тумачење значења мађарске фраземе може се приписати утицају семантике глагола *megüt* ‘ударити’ јер асоцира на нешто непријатно, значење које није садржано у мађарској фраземи.

Мађарски израз *fülön csíp/fog vkit*, буквално „ухватити/уштинуту некога за уши”, испитаници повезују с грдњом или казном, што указује на то да га повезују са српским *извући/ушчујати некоме уши* ‘физички казнити некога (обично децу)’. Мађарски израз, међутим, значи ‘ухватити некога, не дозволити некоме да умакне/ухвати маглу’.

У оба језика налазимо фраземе с лексемом *toll*, односно *ћеро*, која се повезује с писањем, бављењем књижевношћу. Међу њима бележимо једну која изазива погрешну асоцијацију. Израз *tollat forgat*, дословно „вртети перо” испитаници повезују с тешкоћом у писању и тумаче као ‘немати инспирацију за писање’, ‘бити заглављен у процесу писања’, па и нешто уопштеније ‘блокирати се’, ‘размишљати’, ‘замислити се’. Супротно овоме, мађарско *tollat forgat* означава да се неко бави писањем, да је писац или књижевник, и том значењу одговара израз *човек од ћера*. За исказивање тешкоћа у писању у мађарском употребиће се израз *rágja a ceruza végét*, чији дословни превод значи „грицкати крај/врх оловке”.

4.2.1.2. РАЗЛИКЕ У ИМЕНСКОЈ КОМПОНЕНТИ. У овом одељку приказани су они фразеологизми који се у два посматрана језика разликују у именској компоненти, при чему се може уочити семантичка веза међу тим именицама.

Мађарско *tréfa répat evett*, дословно „јести шаљиву репу”, у српском асоцира на блесавост, лудост, мада се њиме у мађарском означава духовита особа, шаљивција. Испитаници наводе и фразему *јесити бунике* ‘говорити неразборито, збуњено’, односно бити ‘луд, неразуман, шашав’, која не покрива значење мађарског израза.

Иако се израз *eszem a zúzát!* у мађарском употребљава да би се исказала ‘срчаност и нежне емоције према некој драгој особи, обично детету’, испитаници га повезују с претњом да ће неко некога изнервирати, наједити, чак и уништити. Премда мађарски израз буквално значи „појешћу ти буцац”, они га повезују с фраземама *ићи некоме на јетру* ‘нервирати, иритирати некога’ и *вадити некоме иперицу* ‘мучити некога; убити, усмртити некога’. За исказивање наклоности у српском ће се употребити само *иојешћу ње*, евентуално уз додатак *колико си слабак*.

Фразеологизам *elsül a keze* се нарочито користи у спорту, има значење ‘неочекивано успети у нечему (добар ударац, добро бацање и сл.)’, али његов

дослован превод гласи „опалила му рука”. Говорници српског језика овакав лексички склоп повезују са синтагмом *опалилии щамар*, односно глаголом *ощамарилии*. Будући да именица *щамар* значи ‘ударац шаком, дланом по лицу’, јасна је веза са именицом *kéz* ‘рука’ у мађарској фраземи. Компоненту *рука* садржи фразеологизам *ћоћу/ћолазилии некоме нещито за руком* ‘успети/успевати, имати успеха у нечему’, који јесте семантички еквивалент мађарском *elsül a keze*.

Мађарско *kialszik a fény vkinek a szemében*, буквално „гаси се светлост у нечијим очима”, асоцира на српско *ћаси се некоме око* ‘умирати, бити на самрти’. Мађарски фразеологизам има знатно блаже значење ‘нечији поглед постаје тужан’. Формална разлика међу њима огледа се у томе што српски фразем не садржи компоненту ‘светлост’. Уколико је додамо, долази до повезивања с представом о ‘сјају у оку’, који испитаници тумаче као ‘полет, вољу, животну енергију’. У том смислу *ћаси се сјај у нечијим очима* може послужити као еквивалент мађарског *kialszik a fény vkinek a szemében*.

Када се у мађарском каже *beleszakad a madzag*, мисли се да се ‘неко јако уплашио, да се претравио’. У српском дослован превод „у некоме се прекинуо/је пукао конопцац/уже” подсећа на фразеологизам *ћукао је некоме филм* ‘изнервирао се, изгубио је стрпљење и живце’. Објашњење се налази у семантичкој вези глагола *ћрекинули се* и *ћући*, као и именица *коноћац* и *филм*. Глагол *ћрекинули се* може имати значење ‘покидати се’, а глагол *ћући* ‘сломити се’, при чему им је заједнички елемент да означавају неку врсту деструкције типа дезинтеграције.¹⁹ Веза између именица *коноћац* и *филм* огледа се у визуелној сличности, обе означавају дугачак и узак предмет који може да пукне, да се покида. Супротно оваквој повезаности, мађарском *beleszakad a madzag* у српском семантички одговара формално неподударан фразеологизам *сшцло је некоме срце у ћетице* ‘јако се уплашити, препастити’.

4.2.2. ПОТПУНА ФОРМАЛНА НЕПОДУДАРНОСТ. Буквалан превод мађарског *elszalad a szekér vkivel* „одјурила кола с неким” испитанике асоцира на фразу *ћрошцао воз*. Овоме доприносе семантичке подударности њихових лексичких елемената: глагола кретања *elszalad* ‘одјурити’ и *ћроћу*, а уз то и именица *szekér* ‘кола’ и *воз*, које означавају превозно средство. Фраземе *elszalad a szekér vkivel* и *ћрошцао воз* повезује наоко иста стварна слика која се може описати као одлазак неког превозног средства. Међутим, мађарска фразама *elszalad a szekér vkivel* значи ‘постати дрзак, безобразан’, а српска *ћрошцао воз* ‘касно је, прошао је повољан тренутак за нешто’. За постизање семантичке еквиваленције можемо искористити израз *ћосћалии дрзак/безобразан као ћашце* или *ћонеле некоћа амбиције*, а у одговарајућем контексту може се употребити и синтагма *изћубилии комћас* са значењем ‘изгубити способност правог начина просуђивања и понашања’.

Погрешну асоцијацију изазива и мађарски фразеологизам *felveszi az angyalbőrt; angyalbőrbe öltözik*, буквално „обући анђеоску кожу”. У мађарском

¹⁹ О глаголима деструкције, а у оквиру њих о глаголима дезинтеграције објекта, пише Н. Арсенијевић. Међу њима наводи и глагол *ћрекинули*, као у примеру *ћрекинули коноћац*, којим илуструје могућност да и „поред преобликовања целовитог објекатског појма, тј. дезинтегрисања његове структуре (...), остаје сачувана суштинска природа тог појма” (Арсенијевић 2012: 57–58).

сленгу *angyalbőr* означава војничку униформу, те наведеном фразеологизму одговара значење *обући војничку униформу* или изрази *ојшћи у војнике*, *слу-жићи њог барјаком*. У српском се *анђео* повезује с безазленом, невином, љупком особом, док се *облачење* овде разуме у смислу да се неко прерушава, односно да се нека особа претвара да је оно што заправо није. Цео фразеологизам се тумачи с пренесеним, ироничним значењем, што показују одговори испитаника ‘правити се анђео’, ‘изигравати анђела’, ‘изигравати невиначце’, па предлажу и фразеологизам *вук у јајњећој/овчијој кожи* који има значење ‘лош/опак човек, особа која зле/лоше намере крије под маском племенитости и благости, дволична особа’. У позадини фразема *felveszi az angyalbőrt; angyalbőrbe öltözik* и *вук у јајњећој/овчијој кожи* налази се стварна слика некога преобученог у невино створење, али се оне разликују у њима кодираним порукама.

У мађарском је забележен фразеологизам *köhög a bolha*, који има значење ‘безначајна особа или незналица се меша у нешто у шта се не разуме или се прихвата нечега што превазилази његове способности’, а буквалан превод му је „бува кашље”. Фразеологизам оваквог лексичког склопа није забележен у српском. Међутим, лексеме *бува* и *кашаљ* изазивају одређене асоцијације код испитаника. Тако се *кашаљ* повезује с фраземом *мачји кашаљ* – ‘нешто занемариво, безначајно, ситница, маленкост’. Погрешном тумачењу ове мађарске фраземе доприноси и именица *бува*, која такође асоцира на нешто изузетно мало, самим тим и небитно. Отуда и погрешна асоцијација на српско *иправити од буве слона* ‘преувеличати/преувеличавати ствари, догађаје и сл.’ код једног испитаника. Заједнички елемент ових фразеологизама јесте стварна слика нечег малог које се представља већим. А заправо овом мађарском фразеологизму семантички одговарају српски *записити њврг орах*, у којем *њврг орах* управо значи ‘тежак, веома тешко савладив проблем’ или *узетити њежак/њврг салојај*, где је *њежак/њврг салојај* ‘тежак проблем/посао, тешка ствар’.

5. ЗАКЉУЧАК. Проналажење фразеолошких еквивалената у два језика често захтева одступање од нивоа форме и стављање семантичког и прагматичког нивоа у први план. Досадашња контрастивна истраживања мађарске и српске фразеологије показала су да, поред многих фразеологизама који се подударују и на формалном и на значењском плану, постоји значајан број оних код којих се за постизање семантичке еквиваленције мора одступити од форме и трагати за фразеологизмом који преноси идентичну слику и има подударно поље употребе.

Током вишегодишњег истраживања фразеологизама српског и мађарског језика уочени су и они код којих формална идентичност или значајно формално подударање не подразумева и семантичку еквиваленцију. Такви фразеологизми сврстани су у лажне пријатеље. Следећи већ релативно усталено виђење овог феномена, у овом раду издвојени су формално подударни фразеолошки лажни пријатељи, који се потом разврставају на потпуне (*látbat ad vkinek* – дословно „дати некоме ногу”, значење ‘помоћи, пружити сваку врсту подршке некоме у реализацији планова, у остваривању циља’ и *гајити*

некоме ноју 1. ‘оставити младића или девојку, прекинути везу’ и 2. ‘отерати, истерати некога; дати некоме отказ, отпустити некога’) и делимичне (*majd kiugrik vkinek a szeme* – дослован превод „само што не искоче очи некоме”, значење ‘гледати с великом/напрегнутом пажњом, чудити се, бити радознао, жељно ишчекивати’ и *очи су некоме искочиле* – значења ‘избуљити очи од муке’ и ‘широм отворити очи од запрепаштења, чуђења, неверице’), у зависности од подударања семантичког поља.

У овом раду уводимо и један специфичан тип фразеолошких лажних пријатеља. Њих карактерише и формална и семантичка неподударност, а повезује их наоко иста ‘позадинска слика’. Услов за повезивање оваквих фразеологизама у лажне пријатеље јесте различито тумачење идентичних или врло блиских слика, што води ка формално различитим фразеологизмима. И код формално неподударних лажних пријатеља издвајамо делимичне и потпуне. Делимично формално неподударне фразеолошке лажне пријатеље карактерише разлика у лексичкој семантици неке од саставница (нпр. *elejtette a kanalát* – дослован превод „испустити кашику”, значење ‘закаснити на ручак/вечеру’ и *bačijii kašiku* – значење ‘умрети’), а потпуно формално неподударне фразеолошке лажне пријатеље карактерише потпуно одсуство лексичко-семантичке подударности (нпр. *elszalad a szekér vkivel* – дослован превод „одјурила кола с неким”, значење ‘постати дрзак, безобразан’ и *iprošao voz* – значење ‘касно је, прошао је повољан тренутак за нешто’).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АРСЕНИЈЕВИЋ, Нада. *Пагежи њравој објекѿа у сѿангардном срѿском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2012.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексиколоѿија срѿској језика*. Београд: Завод за уѿбенике, 2007.
- ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. *Фразеолошки речник срѿској језика*. Нови Сад: Прометеј, 2012.
- РАДЕНКОВИЋ, Љубинко. *Симболика свеѿа у народној маѿију Јужних Словена*. Београд – Ниш: Балканолошки институт САНУ – Просвета, 1996.
- РСЈ: *Речник срѿској језика* (ред. Мирослав Николић). Нови Сад: Матица српска, 2007.

*

- ANDRIĆ, Edit. *A fej vezérszavú frazeológiai egységek a magyarban és szerb ekvivalenseik*. Ivana Živančević Sekeruš, Nebojša Majstorović (ur.). *Sedmi međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura, Zbornik radova*. Novi Sad: Filozofski fakultet (2014a): 19–29.
- ANDRIĆ, Edit. *A ló a magyar és szerb frazeológiában*. *Hungarológiai Közlemények* 15/4 (2014b): 102–124.
- ANDRIĆ, Edit. *Frazeološke jedinice sa odrednicom kenyér u mađarskom i hleb u srpskom jeziku*. Snežana Gudurić (ur.). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 5. Novi Sad: Filozofski fakultet (2016a): 15–26.
- ANDRIĆ, Edit. *OKO ZA OKO*. Kontrastivna frazeološka analiza sa odrednicom szem/oko u mađarskom i srpskom jeziku *Primenjena lingvistika* br. 17 (2016b): 87–106.
- ANDRIĆ, Edit, Szabina HALUPKA-REŠETAR. *A magyar láb és a szerb noga vezérszavú frazémák kontrasztív vizsgálata*. *Hungarológiai Közlemények* 18/1 (2017): 102–124.
- ANDRIĆ, Edit. *Frazeološke jedinice sa meronimima imenica láb/noga u mađarskom i srpskom jeziku*. Snežana Gudurić, Biljana Radić-Bojanić (ur.). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 7. Novi Sad: Filozofski fakultet (2018a): 235–251.
- ANDRIĆ, Edit. *A ruha, illetve a kéz/kar vezérszavú frazémák a szerb és a magyar nyelvben*. Pásztor-Kicsi Mária (Szerk.). *Kétnyelvűség – hátrány vagy esély?* Újvidék: Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irdódalom Tanszék (2018b): 121–144.

- ANDRIĆ, Edit. A kontrasztív frazeológiai kutatások alkalmazott nyelvészeti hozadéka. *Hungarológiai Közlemények* 19/1 (2018c): 15–29.
- ANDRIĆ, Edita. Delovi ruku u frazeološkim jedinicama mađarskog i srpskog jezika. Snežana Gudurić, Biljana Radić-Bojanić (ur.) *Jezici i kulture u vremenu i prostoru 8/1*. Tematski zbornik. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu Filozofski fakultet (2019a): 77–92.
- ANDRIĆ, Edita. Zub za zub. Frazeološke jedinice sa komponentom ‘zub’ u mađarskom i srpskom jeziku. Ivana Živančević Sekeruš, Željko Milanović (ur.) *Deseti međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura*, Zbornik radova. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet (2019b), 359–376.
- ANDRIĆ, Edit. Phraselological Units of Identical or Very Similar Lexical Structures in Hungarian and Serbian. Ivana Živančević Sekeruš, Zoran Paunović, Željko Milanović (ed.). *The Twelfth International Interdisciplinary Symposium Encounter of Cultures. Book of Abstracts*. Novi Sad: Faculty of Philosophy, University of Novi Sad (2022): 16.
- ANDRIĆ, Edit. Bibliai eredetű frazeológiai egységek a magyarban és a szerbben. Вирђинија Поповић, Ивана Ивановић (ур.) *Инијеркултурална исцраживања и мађински језици и књижевности у АП Војводини данас*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2023. <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2023/978-86-6065-771-0>> 07.08.2023.
- BÁRDOSI, Vilmos. *A magyar szólások, közmondások értelmező szótára fogalomköri szómutatóval*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2012.
- BÁRDOSI, Vilmos. *Lassan a testtel! Emberi testrészek a magyar szólásokban, közmondásokban*. Budapest: Tinta Kiadó, 2013.
- BÁRDOSI, Vilmos. *Itt van a kutyá elásva! Állatneves magyar szólások, közmondások szótára*. Budapest: Tinta Kiadó, 2018.
- BÁRDOSI, Vilmos. *Szólások, közmondások eredete. Frazeológiai etimológiai szótár*. Budapest: Tinta Kiadó, 2019.
- FORGÁCS, Tamás. *Magyar szólások és közmondások szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2003.
- FORGÁCS, Tamás. *Történeti frazeológia. A történeti szólás- és közmondáskutatás kézikönyve*. Budapest: Tinta Kiadó, 2021.
- HALUPKA-REŠETAR, Sabina, Edit ANDRIĆ. Somatisms with the Lexemes Láb in Hungarian, Noga in Serbian, and Leg/Foot in English. *Acta Universitatis Sapientiae Philologica* 8/2 (2016): 21–34.
- KOVAČEVIĆ, Živorad. *Lažni prijatelji u engleskom jeziku. Zamke doslovnog prevođenja*. Beograd: Albatros plus, 2009.
- KOVAČEVIĆ, Barbara, Kristian LEWIS, Ivana VIDOVIĆ BOLT. Lažni prijatelji na europskoj frazeološkoj karti. Branka Barčot, Anita Hrnjak (ur.) *Šareni filološki stručenjak – Zbornik u čast profesoricke Željke Fink Arsovske*. Zagreb: FF Press (2022): 125–138.
- LEWIS, Kristian. Dva aspekta neodredenosti pojma lažni prijatelji. *Slavistika dnes: vlivy a kontexty, Konference mladých slavistu II* (2008): 173–189. <https://www.researchgate.net/publication/282818242_DVA_ASPEKTA_NEODREDENOSTI_POJMA_LAZNI_PRIJATELJI> 24.06.2023.
- MATEŠIĆ, Josip. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 1982.
- MATEŠIĆ, Josip. Prividnost katkad vara. O „faux amis” u frazeologiji. *Filologija* 24–25 (1995): 239–245.
- NAGY, Gábor O. *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Gondolat, 1966.
- PRČIĆ, Tvrtko. *Srpski sa engleskim [Elektronski izvor]: osnove kontaktno-kontrastivne lingvistike*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2023. <<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2023/978-86-6065-784-0>> 01.07.2023.
- LITOVKINA, Anna T. *Magyar közmondások nagyszótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2010.
- LITOVKINA, Anna T., Edit FARKAS. *A bábeli zűrzavartól a salamoni bölcsességig. Bibliai szólások, szólásmondások és állandósult szókapcsolatok szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2022a.
- LITOVKINA, Anna T. *Aki keres, az talál. Bibliai közmondások szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2022b.
- VAJDA, József, Mirjana BURZAN. *Magyar-szerbhorvát frazeológiai szótár*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, Délszláv Nyelvek Intézete, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Hungarológiai Kutatások Intézete, Tankönyvkiadó Intézet, 1984.

Edita Andrić
Dušanka Zvekić-Dušanović

FALSE FRIENDS IN HUNGARIAN AND SERBIAN PHRASEOLOGY

S u m m a r y

In the process of compiling a large bilingual Hungarian-Serbian phraseological dictionary, it was noticed that, in addition to formally and semantically identical phrasemes in the two languages and those whose meanings correspond, but contain different lexical elements, there is a rather large number of those which have an identical or quite similar lexical structure, but have a partially or completely different meaning. Such phraseological pairs are classified as false friends. In concert with the relatively well-established view on this phenomenon, this paper singles out the formally corresponding phraseological false friends, which are then categorized as complete or partial, depending on the correspondence of their semantic field. In addition to these, in the paper we introduce a specific type of phraseological false friends. They are characterized by both formal and semantic noncorrespondence, while they are still connected by a 'background image'. The condition for connecting such phraseological units as false friends is the different interpretation of identical or quite similar images, which leads to formally different phraseological units. Also among formally non-overlapping false friends, we single out partial and complete ones. Partially formally noncorresponding phraseological false friends are characterized by the difference in the lexical semantics of some of their elements, and completely formally noncorresponding phraseological false friends are characterized by the total absence of lexical-semantic correspondence.

Едита Андрић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за хунгарологију
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија
andrice@ff.uns.ac.rs

(Примљено: 8. августа 2023;
прихваћено: 26. октобра 2023)

Душанка Звекић-Душановић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија
dusazd@ff.uns.ac.rs